

Luceafărul

Revistă săptămânală pentru
literatură, artă și politică

Director: Octavian Goga ■■■

Redactor: Oct. C. Tăslăuanu

An. XI. Nr. 25. Vol. I.

■ ■ Cuprinsul: ■ ■

Ț. R.	Stagiunea teatrală 1911 și 1912.	I. Agârbiceanu .	Povestea unei vieți (roman).
Maria Cunțan .	Se duc voinicii... (poezie).	Maria Cunțan .	Cântec de leagăn (poezie).
Tiberiu Crudu .	De pe la noi, ce-a fost odată.	Dări de seamă:	
		D. Tomescu . .	Dr. Gustave Le Bon: Psihologia politică.

Cronici: M.: Muzeul filetic din Iena. Maria Cunțan: Scrisoare. Insemnări: † Caragiale. Teoria evoluției. Martirii din Orade. Serbările din Blaj. Foiletoane. Școale primejduite. Concertele Sașilor. — Poșta redacției. — Bibliografie.

Sibiu, 17 Iunie v. 1912

LUCEAFĂRUL

REVISTĂ SĂPTĂMÂNALĂ PENTRU LITERATURĂ, ARTĂ ȘI POLITICĂ.

APARE SUB ÎNGRIJIREA UNUI COMITET DE REDACȚIE

Colaboratori: I. Agârbiceanu, D. Anghel, Z. Bârsan, G. Bogdan-Duică, Dr. T. Brediceanu, Dr. C. Bușan, Al. Cazaban, Il. Chendi, I. Ciocârlan, V. Cioflec, D. N. Clotori, Al. Ciura, Otilia Cozmuța, Maria Cunțan, Dr. Silviu Dragomir, I. Duma, Victor Eftimiu, I. Enescu, Aurel Esca, Elena Farago-Fatma, Em. Gârleanu, Dr. Onisifor Ghibu, Ion Gorun, A. Herz, Constanța Hodoș, Nerva Hodoș, Șt. O. Iosif, I. I. Lăpădatu, E. Lovinescu, Dr. I. Lupaș, Dr. I. Mateiu, Corneliu Moldovan, Dr. G. Murnu, D. Nanu, V. C. Osvadă, I. Paul, Clucinat Pavelescu, H. P. Petrescu, Ecaterina Pitiș, Gh. Popp, Dr. Sextil Pușcariu, Dr. P. Roșca, G. Rotică, M. Sadoveanu, C. Sandu-Aldea, M. Săulescu, M. Simionescu-Râmniceanu, V. Șorban, I. U. Sorău, Victor Stanclu, Caton Theodorian, D. Tomescu, Lazar Triteanu.

ABONAMENT:

Austro-Ungaria:

1 an 20 cor. 6 luni 10 cor.

Pentru preoți, învățători și studenți: 1 an 16 cor.

România și în Străinătate:

1 an 25 cor. 6 luni 13 cor.

Reclamațiile sunt a se face în curs de 14 zile după apariția fiecărui număr. Pentru orice schimbare de adresă se vor trimite 20 bani în mărci postale.

Abonamentele, plătite înainte, sunt a se trimite la adresa:

Adm. rev. „Luceafărul“, Sibiu (Nagyszeben).

În librăria lui W. KRAFFT în Sibiu se află:

Călăuze și lecturi ușoare pentru călătorie:

Călăuz pentru Sibiu și împrejurime.
Editat de secțiunea Sibiu a reuniunii
„Siebenbürgisch. Karpathenverein“, leg.
Cor. 1.—.

În munții Sinaei, Rucărului și Branului.
Călăuză practică și descriptivă a munților și localităților cuprinse între ei cu 25 reproduceri fotogr. și o Hartă de M. Gold. Cor. 4.—.

Dela Sibiu la R.-Vâlcea de T. R. Popescu. Cor. 1.20.

Din Carpați, excursiuni în munții Cibinului, Făgărașului și Brașovului de T. R. Popescu. Cor. 2.—.

Sibiul, călăuză ilustrată pentru excursioniști de T. R. Popescu. Cor. 1.—.

Două iubiri, nuvele de I. Agârbiceanu. Cor. 2.—.

Fantome. Povești de D. Anghel. Cor. 2.—.

Cireșul lui Lucullus, nuvele și schițe de D. Anghel și St. O. Iosif. Cor. 1.50.

Casa din Muscel. Nuvele și schițe de I. Boteni. Cor. 1.50.

Traiul nostru. Nuvele de I. Ciocârlan. Cor. 1.50.

Amintiri, schițe și nuvele de A. Ciura. Cor. 1.60.

Povești hazlii de V. Pop. Cor. 1.50.

În treacăt, schițe și impresii de E. Raicoviceanu-Fulmen. Cor. 1.—.

Păcatele Sulgeriului, roman de R. Rosetti. Cor. 2.—.

Anecdote botezate de Th. D. Speranță. Cor. 1.—.

Anecdote de post de Th. D. Speranță. Cor. 1.—.

Anecdote piperate de Th. D. Speranță. Cor. 1.—.

Anecdote populare de Th. D. Speranță. 3 vol. à Cor. 2.—.

Pintre stropi, povești de L. Marian. Cor. 1.50.

Moș Gheorghe la expoziție, nuvele de Sp. Popescu. Cor. 2.—.

Zori de Iulie. Nuvele și schițe de Sp. Popescu. Cor. 2.—.

Cerefi catalogul nou apărut.

Catálogosul la cerere gratis și franco.

Expedierea se face mai ușor trimițându-se banii înainte, adăugându-se la prețul cărții încă 20-40 fl. pentru expedierea francată.

BUCUREȘTI

Orice reproducere fără indicarea izvorului e oprită.

Stagiunea teatrală 1911/1912.

Teatrul Național din București.

S'au închis din nou porțile bătrânului Teatru românesc și s'a împrăștiat întreg furnicarul de lume care-i dădea vieață. Tăcut, mare și liniștit doarme ca un uriaș ostenit de muncă. Pe coridoarele pustii și întunecate nu se mai plimbă nimeni; doar pașii inspectorului însoțit de vreun inginer meșter mai tulbură liniștea profundă.

Încă o stagiune încheiată. Cortina de fier s'a lăsat grea peste fermecătoarea lume a culiselor. Ceriuri înfășurate pe suluri, păduri, munți, râuri, colibe și săli bogate de palate, temple antice și saloane moderne, toate aruncate unele peste altele stau încremenite și dorm înfrățite prin nenumăratele fire de pianjeni. O lume întreagă care doarme învăluită de întunec.

Artiștii s'au resfirat prin țările Europei, prin Germania, Italia și mai ales în Franța, doriți să se cultive, să vadă, să cunoască și să învețe. Pe unde nu-i întâlnești în timpul verii?

Cine a urmărit dezvoltarea plină de avânt a teatrului din timpul din urmă nu poate decât să se bucure. Un repertoriu bine ales, o muncă onestă și plină de dragoste din partea artiștilor a reușit în anii din urmă să trezească publicul amorțit al capitalei și să-l aducă la teatru. S'au ridicat la suprafață pături nouă de lume, cari vin cu toată inima să asculte graiul limpede al actorilor, pe cari au început să-i iubească și să-i stimeze.

Dela direcția d-lui profesor Pompil Eliad, care a știut cel dintâi să purifice limba de pe scenă, dând piesele streine să fie traduse de cei mai de frunte literați ai noștri, teatrul a

trecut sub cârmuirea pacinică a vechiului gazetar și cronicar dramatic, d-l I. C. Bacalbașa.

Acest om muncitor, cunoscut așa de bine de artiști, a venit între ei ca un adevărat prietin. Fără să aibă în anul acesta un repertoriu ales, și-a concentrat activitatea mai mult la administrația internă a teatrului. A readus și a redat primei noastre scene pe cei trei artiști, cari pleaseră, pe d-nele Giurgea și Sturdza și pe conștiinciosul Toni Bulandra, artiști buni toți trei, cari eră păcat să nu-i vedem în ansamblul primului nostru teatru. A înființat apoi matineurile de Joi, în cari s'au dat reprezentații pentru școale, jucându-se piese clasice străine și române. A reușit, deși cu o lipsă oarecare de repertoriu să prelungească stagiunea cu o lună și jumătate spre mulțumirea și binele publicului, dar nu tocmai spre bucuria artiștilor, cărora în felul acesta li s'a scurtat vacanța în mod foarte simțitor. A desgropat din colbul bibliotecii și din uitarea contimporanilor două piese vechi românești, cari după cum s'a văzut din felul cum au fost primite, nu-și meritau așa de mult soarta și aveau oarecare drept să fie scoase la lumină. Aceste două piese sunt tragedia după modelul clasicilor francezi „Rhea Sylvia“ de uitatul Scurtescu și comedia în genul lui Alfred de Musset „Intrigă și Amor“ a d-lui I. Negruzi, actualul președinte al Academiei române. A montat cu toată îngrijirea posibilă vechea și vecinica nouă tragedie a lui Shakespeare „Hamlet“, dând ocazia tânărului artist Bulandra să-și încerce puterile. Dacă n'a reușit să fie un Hamlet ideal, a reușit însă să stăr-

nească curiozitatea publicului, care s'a grăbit să vie să-l vadă și chiar să-l aplaude. Dacă d-l Toni Bulandra are linia rolului, pe care nu i-o contestă nimeni, îi lipsește însă profunzimea melancoliei și ochiul îndurerat al nefericitului prinț al Danemarcei.

Actualul director a mai dat apoi ocazia câtorva talente tinere să se remarce. A arătat în felul ăsta o tendință vădită și în acelaș timp laudabilă de-a pregăti pe artiștii de mâne. Tânărul de-abia eșit din școală Iancovescu a ținut cu „brio“ rolul destul de dificil al lui „Titi“ din „Cometa“ lui Iosif și Anghel. D-l Z. Bârsan a jucat cu multă prestanță și autoritate pe „Caesar August“ din Ovidiu și pe „Smeul“ din „Inșiră-te Mărgărite“, roluri susținute pe scena teatrului până acum de marii artiști Nottara și Soreanu.

A mai sprijinit actualul director pe cât s'a putut literatura originală românească. Nu poate fi decât laudabilă din partea d-sale această încurajare și îngrijire a începuturilor noastre teatrale.

A jucat în primul rând „Cometa“ lui Iosif și Anghel, o sprintenă și isteată fantazie, care dacă n'ar avea scena lirică din actul al III-lea, în care e puțin suflet, n'ar rămâne decât o sprintenă și isteată fantazie... rece. Apoi „Irinel“ a lui Delavrancea, cu care actualul academician și admirabilul novelist a dovedit încăodată că nu cunoaște de loc tehnica teatrală. Piesa a căzut. Din „Lume nouă“ a

d-lui D. Zamfirescu, dacă îi scoți limba în adevăr distinsă, nu mai rămâne decât un fond grozav de copilăresc, pe care — s'a văzut — nu se poate brodi o dramă. A căzut și asta. „Dolorosa“ d-lui Diamandi ar fi ceva, o lucrare mai serioasă, dar autorul are nenorocul că zidește pe nisip, pornește dela premise șubrede, pe care omul normal nu le admite și astfel toată clădirea se dărâmă dela sine. „În lumea de azi“ a d-nei Zoie Verzea și în „Valurile iubirii“ a d-nei Rosetti sunt dibuei de începătoare, cu toate că în piesa din urmă e multă subtilitate și unele scene frumoase. „Fiul ei“ piesa d-lor Nicolau și Simionescu a avut un frumos succes de scenă fără să se ridice mult ca valoare teatrală și mai ales literară deasupra celorlalte. De dramoleta d-lui Isac, nici nu mai vorbesc. A fost o adevărată copilărie.

Sunt constatări sincere acestea, din cari nu ne putem alege decât cu o singură mângăiere: că autorii toți tineri și bătrâni și-au îndreptat atenția spre teatru. Vor cădeă unii, mulți, dar vor răsări în curând cei adevărați chemați cu cari să ne mândrim și pe cari să-i aplaudăm din toată inima.

Până acum carul literaturii noastre dramatice merge încet, merge la deal și dealul e mare. Ne uităm după el, îl vedem cum urcă încărcat de povară. Și scârțâie de-ți ia urechile. Ce-o fi ducând? Grâu sau moluz? Grâu am vrea noi să ducă, grâu curat ca aurul!

T. R.

Se duc voinicii...

Se duc voinicii, satul plânge,
Jelim, bătrânule gorun,
Din fiecare strop de sânge
Aș face-un cântec să ți-l spun.

Nu-i sărăcia, e robia
Ce-i duce dela vatra lor,
S'a pustiit pe deal moșia
Și cei rămași de jale mor.

Doar unul dintre cei de-acasă
Nu spune jalea nimăru,
Culcat în crâng la umbră deasă
Doinește lin durerea lui.

Apostoli cari s'au frânt pe roate
Credința i-au lăsat-o 'n dar,
Răsună lanțurile toate
Cum sună 'n viscol un stejar.

M'a fermecat acea cântare
De pare c'ar fi jalea mea,
Aș vrea să-mi cânte la 'ngropare
Când lanțurile vor cădeă.

Maria Cunțan.

De pe la noi, ce-a fost odată.

— Fragment. —

(Sfârșit).

Câtă vreme flăcăii stau roată și se muncesc să gătească, fetele voioase, bat în pumni de bucurie. Plini de năcaz, băietanii își storc inima cu vorba:

„Ei fa, ce veselie așa mare v'o pălit, de râdeți atâta? Ați plutit și voi oleacă deasupra nevoii și credeți c'ați prins pe Dumnezeu de picioare! Bine-o zis, cine-o zis: dă-mi, Doamne, ce n'am avut să mă mir ce m'o găsit. ...Dac'o găteam par'că eră mare scofală? Aveți să ni-o spuneți acuma și tot aceea are să fie!

— Ba nu, n'o spunem, ferească Dumnezeu! D-voastră cum n'ați vrut să ne-o spuneți aceea cu harbuzu.

— Da cum nu v'am spus-o! Ce mai hodorogiți degeaba! Zău, vă faceți și voi mai proaste de cât sunteți.

— Ne-ați spus-o, da când?

— Când?... Când o trebuit!

— Apoi și noi tot atunci avem s'o spunem. Când a trebui.

— Pagubă s'avem ca de nunta tatii!

— Și noi tot așa. Dar să știți: una nu ne-ați găcit.“

Dumitru, plin de mânie:

„Ei fa, nu vă lăudați atâta că voi eu spune una de nu-ți ști de-a cui sunteți.

— Alei! Mintiosule! Spune, ce par'că noi nu te lăsăm?

— Iaca spun! Cinel-cinel, am o casă cu două rânduri: sus dorm câinii, jos stăpânii.

— Cum?... Sus câinii, jos stăpânii?

— Da puiule, da! Așa cu sus și cu jos, cu câni și cu stăpâni. Mai vrei ceva?

— Nu mai vreau nimic. Te strâmbi așa de urît, că...

— Apoi așa mă strâmb eu, când îmi dă soarele 'n ochi“.

Trei fete din Capu Codrului, cari știu cimilitura, se îndeasă una 'n alta, și râd uitându-se la Grămadă, căruia-i sticlesc ochii, după o coșarcă cu lână.

Șarpeanu, prinzându-le mișcarea.

„Ce mihotiți acolo, fa? Ce? Vă face țiganu de ursită?

— O... arde-l-ar focu de țigan să-l ardă,

cu ursita lui cu tot. Noi râdem că-i vorba de palatu...

— Ssst..., fa Catrină! Nu spune.

— A cui palat fa, a Cosânzenii?“ întrebă Vasile ca să mai încurce pe ceilalți.

„Nu, palatu“...

Vasile ridică pumnu la ele, făcându-le semn să tacă. Fetele de cuvânt. Numai Grămadă vână la față, își schimbă locul de năcaz.

Lumea ațâțată de neastâmpărul țiganului, de palatele Cosânzenii și de țistuiala lui Vasile, începe a da de rostul găcitorii. Două fete de pe Cornățel, chiar bufnesc cât pot.

„Am găcit, am găcit! Bordeiu țiganului iaca palatu!“

Celelalte într'un glas:

„Da, da, bordeiu țiganului! Da! Numai la țigani dorm câinii sus, pe bordeiu și stăpânii jos la pământ.

Vasile:

„Ho, ho! Catrințelor! Așa-i! Da stați, nu faceți atâta gură că n'aveți pentru ce. Ați găcit asta dar nu aceea care voiam să v'o spun eu, înainte de asta.

— Ei apoi, neata, tot cu nod în papură!

— Ba nici de loc, dragu badii. Eu voiam să spun aceea care țipă 'n gura mare: apărați-mă de găini că de câni nu mă tem și, nu știu cum dracu m'am uitat la țiganu ista și pe loc mi-o sărit cealaltă 'n minte“.

Frăsina lui Rujuc, foarte aprinsă:

„Cum, cum ai spus? Mai zi odată.

— Ei, dac'apoi mai zi și tu, că eu am zis deajuns. Mă doare gura. Pe niște toante ca voi e greu să vă facă cineva să pricepeți.

— Las, Frăsină, nu-l mai rugă s'o spuie, că doar nu-i cea mare scofală.

— Da tu o știi, Zoiță?

— Știu!

— Atunci spune-mi-o și mie!

— O nu, nu se poate, mă tem de scăr-măneală.

— Ei nu te teme, soro! Spune! Zoițică numai mie, ici la ureche, să nu mai audă nimeni. Zău, spune-o, fii de treabă! Știi, îți dau zgărđița cea de dăunzi“.

Vasile, închiorcoșat:

„Fa, de-i spune, să știi că nu mai ai la ce muri, nici la ce te mai duce pe ceea lume.

— Irraa! bădiță, ce crezi că-s proastă? Da n'o spun, Doamne păzește! Să se 'ntindă ca râma pe pământ că n'o spun“.

Fata cea mică a lui Puraveț din drum, țipă cât îi luă gura:

„Hei... bădiță...!

— Ce-i strajnico, ce-i? Dumnezeu cu tine!

— Am găcit-o! O știam eu mai demult dela tătucu, da o uitasem.

— Ei, ce-i?

— Vrei să spun?

— Spune!

— N'are să-ți pară rău?

— Nu, de cel!

— Îi... îi... (sare mereu în sus) spun, zău spun! Îi... râma“.

Fetele toate:

„Așa, bine zici fa, îi râma, săraca! Ea să teme de găini să n'o mânânce. Ei ce mai zici, bădiță Vasile?

— Râma, ce să zic. Așa cred și eu, dacă vă dă mură 'n gură.

— Da nu cumva ni-i țineă pe toți cu gura legată?

— Ce-ai zis?

— Ce-am zis o trecut dealu.

— Dac'o trecut încaltea să vă mai spun una să treacă de-a binelea.

— Ascultați! O fată, tot o chioambă ca și voi, își prăpădeă ziuica boldindu-se pe fereastă la lumea care treceă pe drum. Mă-sa, harnica, dormeă cu capu 'n cotruță și când a crăpat oleacă albușurile, a văzut ceva umbrind pe la fereastră. Nedumerită își întreabă odoru: fa, da ce-i acolo?

Fata-i răspunse: nimica, mamă, ce să fie? Ia au trecut niște oameni.

— Da câți îs de-o 'ntunecat casa?

— Apoi dă, câți îs! Nu știu că nu i-am numărat. Da iaca, unu aveă doi înainte, unu doi în urmă și unu aveă unu 'n urmă și unu înainte.

...Ei, acum să-mi spuneți voi câți oameni erau?

— Mai zi odată, bădiță, că n'am băgat bine de seamă.

— Apoi de ce nu băgați, băga-v'ar dracii la iad. Mai bine ziceți că n'o știți.

— Om vedeă noi...

— Vedeți!... Da să n'o trageți zău de păr că răcnește.

— N'om trage-o, nu vă temeți. Și la urmă, chiar de n'am găci-o, s'avem crezare. Dintr'atâtea poate să nimerește și câte una care să n'o știm. D-voastră cum n'o știți pe-a noastră.

— Care fa, ce, ești smintită?

— Ce ați uitat? Acea cu... beu apă că n'am apă — aduceți-vă aminte!

— Ei n'o știm! Da o știm ș'o prea știm!

— Dac'o știți, de ce n'o spuneți?

— N'o spunem pentrucă nu vrem.

— Apoi iaca și noi tot așa: știm da nu vrem să spunem.

— Atâta rău și boală 'n țara Moldovei! Voi, când știți ceva, par'că se bat calici 'n gura voastră.

— Bine!

— Bine să dea Dumnezeu!

Baba Manoloia, de pe muchea cuptorului, nu tace din gură și iar s'amestecă 'n vorbă.

„Dacă vă lăudați cu toții că știți, atunci de bună seamă că nu știți niciunul“.

Băitanii mânioși:

„Ei da neata știi?

— Știu, cum să nu știu“.

Fetele:

„Și pe-a noastră, mătușă?

— Și pe-a voastră, da ce-i a voastră? Mai mult decât un morar este?“

Flăcăii mirându-se.

„Iote breee... că i-o dat baba de leac cu morariu. El îi, bată-l crucea să-l bată, altu nu-i. El numai când n'are apă la moară bea apă și când are, macină, câștigă parale, și-i dă mâna să beie vin... Iaca asta a fost cu draci.

— Ei da la noi, mătușă, câți oameni erau pe drum?

— Câți să fie? Câți au fost și Craii dela Răsărit.

— Trei, trei, strigă fetele 'ntr'un glas, trei, am găcit!

— Apoi trei, dragu mătușii, trei. Că, uite, ei mergeau unu după altu și cel care eră înainte n'aveă doi în urmă? Cel dela mijloc n'aveă unu înainte și unu 'n urmă? Iar cel dela urmă n'aveă doi înainte?“

Fetele voioase.

„Bine zici, mătușă, așa-i!... Iaca, bădiță, am găcit-o și pe asta.

— Da, ați găcit-o cu gura altuia.

— Ca și d-voastră!

— Ba ferească Dumnezeu! Noi singuri am lămurit-o. Voi nu. O zis mătușă că-s trei, trei o rămas și la voi. Da de ce și cum, basta! Dacă spunea mătușă nouă, erau buni și nouă, că voi habar n'aveați.

— Apoi dă, d-voastră tot deasupra vreți să rămâneți.

— Deasupra da, altfel nu putem!“

Baba, scuturându-și fusta, să cuibări pe vatră zicând:

— Ei, măi băieți, ce-atâta trenchea-flenchea, șapte lei părechea! Ian mai bine să vă spun și eu una, colea ruginită, să vă văd de gospodari.

— Hai mătușă.

— Hai, hai! Unde să merg? Eu nu mă duc nicăieri, eu stau pe loc. Vă spun numai atâta că s'o dus odată 'n pădure doi tați și doi feciori; o tăiat un lemn în patru, o luat fiecare câte-o bucată ș'o mai rămas două. Acuma voi să-mi deslușiți mie cum de-o mai rămas bucățile celea?

— D'apoi să poate să rămâe, mătușă?

— Numai că să poate dac-o rămas“:

Vasile scârmănându-se de cap.

„Atunci, măi fraților, scrie rău la călindar. Iar s'o stricat vremea. Hai, fetelor, hai și voi roată colea (cu jumătate de gură)... că ne-o dat baba de lucru, da-i-ar răpa deasupra!“

Susana:

„Dacă, bădiță, la asta îi greu de găsit capătu. Am auzit-o și eu odată, când eram mică, da numai o bucată rămâneă, nu două.

— Taci că-i bun, măcar că-i rău! Las să vedem cel puțin o bucată cum rămâne și i-om da noi de leac și la cealaltă.

— Da i-om da, i-om da, nu vă spărieți. Îi cam greu deodată, dar pe urmă tot așa-i...

— Las nu mai menî și tu, măi Dumitre! Pușchea pe limbă-ți cât două cepe bulgărești. Ian să vezi acuși, când ne-om încorda cu toții... doar noaptea toate vacile-s negre și pe urmă, dacă te mai chiorăști oleacă, vezi și pe cele albe.

— Chiorăți-vă, măi băieți, chiorăți-vă!

— Apoi te-i chiorî și de două, dacă nu vezi nimic. Pupăza ceea o muțit...

— Da n'am mai muțit, bădiță. Așteptam să vă mântuiți vorba... O bucată iaca cum rămâne: s'o dus în pădure tatu cu fecioru; fecioru o luat și el un băiat de-a lui cu dânsu. Așa că, deși erau ei doi tați și doi feciori, la număr însă, nu erau decât trei. Luând fiecare câte-o bucată de lemn, firește, trebuie să rămâie una din cele patru.

— Da, de cât auzi, mătușă spune c'o rămas două.

— Două, două, bob numărat, apasă baba, ținând grebliș două degete.

— A fi mai rămas cioata, mătușă...

— Ei, bată-vă norocu, nu-i vorba de cioată, îi vorba de lemnu cela ce l-o tăiat în patru. Așa poți spune c'o rămas vârfu, crengile, ș'atunci unde-ajungem?

— Dacă-i așa, har ată migală, vorba țiganului.

— Cam migală, măi Vasile; îi întunec mare înaintea păgubașului... Decât, iau să tulburăm noi oleacă apa, să vedem n'om prinde chiticu.

— Doar s'o tulburăm... că limpede n'are semne să se prindă.

— Ui-te, bre! Tatu celui ce-avea un copil, nu eră și el fecioru tătâne-său?

— Eră. Și dacă eră?

— Dacă eră atunci să chiamă că el e și tată și fecior.

— Adică-s doi și cu ceialalți doi fac patru și n'ai făcut nimic. Nouă ne trebuie doi.

— Stai, că n'am mântuit... El, va să zică, îi și tată și fecior.

— Bine.

— Fecioru aistuia îi și el tată la băiatu lui, măcar că-i fecior.

— Ș'aista-i doi? Vai de mine! Atunci doi și cu doi și cu unu... s'o dus boii dracului! Mai bine nu tulburai apa deloc, o lăsa limpede cum eră.

— Ho, bre, nebunule, nu așa. Care unu?

— Unu, băiatu... feciorului... tătâne-său...

— Las băiatu dracului, că eu nu-l pun la număr. Fata asta l-o dus în pădure, eu nu-l aduc.

— Bine, da tot rămân patru.

— Cum patru, tehuiule! Dac'un tată vine

în pădure cu fecioru-său, nu-s numai doi oameni?

— Doi!

— Ei acum tatu feciorului, după cum ți'am spus, e și el fecioru cuiva, nu-i așa? Deci îi tată el dar și fecior. La număr însă-i unu.

— Că bine zici, dă-i, dă-i, dă-i... par'că prind și eu să mă desmetecesc de cap. Cu fecioru-său îi tot așa, dacă are copii acasă. Și el îi și tată și fecior.

— Apoi da, nătărăule! Fiecare din cei doi musafiri din pădure, îi și tată și fecior. Vezi cum vine socoteala? Atunci nici vorbă că erau ei, după cum spune mătușa, doi tați și doi feciori, dar la număr numai doi și... trebuie să rămâie două bucăți din patru.

— Așa-i, dragu mătușii, așa-i cum o descurcat-o ista a lui Șărpeanu. El o dus-o bine.

— Și doar n'o știam nici cu spatele...

— Apoi iaca, dacă-ți frământă mîntea îi dai de rost."

Dumitru:

— Ei, mătușă, neata ne-ai frământat deajuns, ian să te mai frământăm și noi oleacă. Ian să spui, dacă ești voinică, ce-oiu spune eu, nu mai mult decât de nouă ori, da pe nerăsuflăte.

— Să văd.

— Nu se vede, mătușă, s'aude!"

Baba, înțepată.

„Hai s'aud!

— Ce hai? Eu nu merg nicăieri, eu stau pe loc și spun: capră neagră în piatră calcă; când o calcat capra s'o despicat piatra; așa să crepe capu caprii, cum o crepat piatra, când o călcat capra.

— Ei, măi Dumitraș, te văd eu unde-o bați. Da nu, nu mă 'ncumet. La asta să rupe limba 'n gură când îi luă-o repede.

— La noi se rupe, mătușă, da la neata, n'are de ce să se rupă că doar n'ai măsele, n'are de ce să izbi... Spune nu de nouă ori, măcar de cinci ori, iaca las mai ieftin.

— Poți să lași cât de ieftin, că nu mai zic. Ale mele s'o trecut acum. Las, când îți fi și voi bătrâni ca mine, atunci îți vedeă! Numai să dea Dumnezeu s'ajungeți zilele mele.

— Da cum, mătușă, neata ești bătrână?

— ?!!

— Neata ești veche... numai câinii is bătrâni!"

Baba, strânsă cu ușa, tace pitic și ispășită se suie iar pe cuptor.

Dumitru, rîzînd:

„Zi tu, fa Zamfiră, că mătușa o mîntuit de zis. Tu tot ești oleacă șepeleagă, ai să poți zice iute, are să-ți pară că flueri.

— Of, mamă, mamă, că drag-ai mai fost tatei! Să zic eu asta? Da ce-am înebunit? Să-mi iasă cine știe ce poznă din gură?

— Da zi fa, nu te mai strîmbă și tu 'naintea morții, că nu ți se șede.

— Nu mă strîmb deloc, da...

— Ce da?"

Șărpeanu, curmînd vorba:

„Tu nu înțelegi. Doar fata a spus. Nu vrea să-i iasă poznele din gură. Așa că, las-o și tu întru cât ai găsit-o. Mai este vreme și aldată. Acum îi târziu, o trecut de mult miezul nopții. Ia să ne cărăbănim și noi pe la cele case.

— Bine zici tu!... Sus măi fraților! Sus!"

Fiecare clăcaș să ridică pripit dela locul lui, se scutură, se drege, pregătindu-se de ducă. Acum vorba e mai dulce iar clipele mai zăbovite. O jale ușoară s'așterne pe inima tuturor celor ce trebuie să se despărțească. Toți ar plecă și nu se 'ndură.

Glasul hotărît al unuia taie însă orice șovăire.

„Rămâi sănătoasă, lelică Saftă, să ne vedem cu bine. Să te fie Dumnezeu cu zile și să ne mai primești și aldată în casa d-tale!

— Să trăiți și voi, dragii mamei pușori, bucuria mamei..."

— Hai, măi fraților, ziceți și voi bună sara și pe poartă c'acuși îi ziua cea albă"...

Flăcăii, după ce-și fac datoria, ies înainte ș'așteaptă 'n ogradă. Ei nu se 'ndură să lese pe fete singurele, să le fie urît pe drum ori să le iasă vreun strigoiu înainte, de aceea le petrec până acasă. La cheutoarea gardului își fură fiecare plata cuvenită și se duce singur chiuind. Fetișoara, intră 'ncetișor pe porțiță, ca să nu stârnească turba de câne, s'o deie de gol cât de târziu s'a întors. Trece tupiluș ograda, crapă lin ușa, pe care mă-sa anume a lăsat-o descuiată și intră 'n casă fără să-i prindă de veste cineva. Dacă are

noroc, ș'o păzește păcatul să nu se simtă nimic, atunci s'alătură de părete, se face una cu el și n'apucă a se desbrăcă bine, da de horăit horăiește de să cutremură pământul, să creadă lumea că cine știe de când a venit ea din sat. Mă-sa, mai șireată, simte tot dar tace din gură și horăie trează-trezuță, răzând în inima ei.

*

Așa s'a omorît pe la noi vremea nopților de iarnă, așa s'a alungat urîtul întunecului fără sfârșit. De-un timp încoace însă o mână nevăzută ucide râsul vesel, stânge vieța cea ticnită. Șezătorile sunt tot mai rari iar clăcile chiar numărate. Pricina să știe. Gospodiniile n'au ce lucra ziua, ele singure, nu să mai lucreze noaptea ori să mai aibă nevoie să cheme și pe alții la ajutor. Nu. Pene de smuls nu să mai strâng pentru că paserile s'au rărit de tot și, câte sunt îs greu de ținut, le trebuie mâncare și un grăunte acum e mult în casa plină de foamea copiilor. Pe lângă aceasta, oamenii din sat, mânați de nevoi, nu se îndură să-și mânânce ei înșiși orătaniile din ogradă. Mai degrabă caută să le vândă, să prindă o para pe dânsule.

Câneșă iar nu-i, pentru că ea nu se face decât la loc bun și locul bun nu se capătă decât cu parale bune. Și, când dă Dumnezeu de-l capătă, omul se 'ngrijește să aibă mămăligă pentru gură, nu haine pentru trup.

Așa fiind, el trăiește cum poate și-și așterne ce are. Pernile din zestrea fetelor nu mai sunt umplute cu pene de găină ori puf de găscă, ci cu floarea papurii din baltă!

Dacă in și câneșă nu se găsește, apoi lână nici atâta. Imașurile s'au prefăcut de mult în arătură, oile n'au unde paște vara și pier de foame iarna... Sămânța lor se stânge, iar lâna să împușinează. Și sara, înțelegeți, dacă nu-i in, câneșă și lână, nu mai au ce toarce fetele, nu se mai fac clăci, nu mai

sunt petreceri cu vorbe pline și fuse deșarte, cu râset mult și treabă puțină. Nu. Din caierul alb al vremilor bătrâne, nu mai răsucesce nimeni firul vorbelor istețe. Poveștile au fugit din târlele pustii ș'odată cu ele s'a dus răsunetul drag al adunărilor din iarnă.

Vieța de ziuă e amară, cea de noapte e zăcută 'n întunec. Copiii nu mai știu nimic din spusele părinților. Tineretul uită glumele cu haz, uită gâcitorile cu mii de rosturi, poveștile cu cai năprasnici și oameni năzdrăvani. Bătrânii, întristați de vremile care-i cuprind, nu mai au curaj să-și deschidă visțierul sufletului lor, pentru a îndulci cât de puțin paharul înveninat al vieții pe care o lasă în urmă. O prăbușire înceată ne coboară în umbră, mințea tuturor să întunece și lumină de nicăieri nu răsare.

Aceasta este fața de azi a sălașului nostru din câmp. În vatra lui săracă tot focul vieții se stânge încetșor, cenușa deasă îl acopere și cine trece pe la noi nu vede nimic arzând. În grămada spuzii să mistue cărbunii. O slabă scânteie mai clipește încă: ea singură, înainte de-a peri, va grăi lumii prin lumina sa mărunță, că, acolo unde se răscolește trecutul, unde se caută împropăștare a puterilor și înviere a virtuții, acolo a fost foc mare odată, dar, părăsit și ne'ngrijit, s'a trecut pe nesimțite și nu se mai poate aprinde niciodată.

Astfel harul petrecerilor sătești, comoara sfântă a sufletelor dela țară, pierde, se îngroapă în mormântul deschis al vremilor ce curg iar cioclii neamului, îmbrăcați în haine de paradă, se grăbesc într'una să înfingă crucea mare în pieptul vieților răpuse.

Măcar tu, cruce de lemn, plecată și mahnită, vei povesti lumii ce vine, timpului ce trece, că și pe la noi a fost odată ca niciodată.

Paris, 1912, Martie.

Tiberiu Crudu.

Povestea unei vieți.

Roman de I. Agârbiceanu.

(Urmare.)

XIV.

Deschiderea camerei se fixase pe zece Maiu. Primăvara lumină biruitoare din cerul senin, de-un dulce albastru, din câmpiile verzi ca o întindere de ape, din floricelele tinere. Înainte de Sângeorgiu codrul era încheiat.

În oraș, pe străzi, în fiecare după-amiază, în fiecare seară lumea eșia veselă, întinerită, ciripitoare. Furnicarea omenească prin colțurile străzilor era mare. Apoi tot mai larg, tot mai lung era șivoiul de oameni, cari apucau spre parcul orașului. Puține capete plecate se puteau vedea în astfel de după-miezi, de seri. Părea că depărtările îl atrage pe fiecare cu o putere nebiruită. Prin aer veniau adierile câmpiilor înverzite, a pământului proaspăt, trecea par'că un fin miros de ploaie. Cei cari își luaseră drumul spre parcul orașului înaintau ușori, ca și când altcineva i-ar duce.

În după-amiaza zilei de opt Maiu Ion Florea eși din cancelaria domnului Chirca c'o nesfârșită tristeță în suflet. El mergea s'o însoțească pe Mărioara la plimbare. Mâne, în nouă, domnișoara Grecu avea să plece cu tatăl său în capitală. De pe la trei ceasuri Ion Florea nu mai putu scrie un singur șir. Totuși așteptă până la cinci, gândindu-se mereu că mâne Mărioara are să plece.

Când ajunse la casa aceea sură d-șoara Grecu eși pe poartă. De cele mai mulțori se întâlneau aici. Când o văzu inima începă să-i bată cu putere. Dar și d-șoara Grecu era foarte palidă. Îl privi cu mirare par'că, și porniră alături, fără să-și poată spune un singur cuvânt.

Perechile treceau pe lângă ei, râzând, conversând sgomotos. Doamnele foșneau din mătăsuri, rochițele fetițelor sunau ușor. Platanii își clătinău domol frunzele tinere. Adia dela miazăzi o boare abia simțită. Cerul era înalt, albastru, curat ca lacrima.

„Vai, pregătirile acestea!“ începă într'un târziu Mărioara. Glasul ei era înfiorat. „De trei zile pachetăm mereu, par'c'ar fi să ne mutăm pentru totdeauna. Tata, eu, ne simțim oboșiți. Însă mama e neobosită. Ea face totul.

— Vă însoțește și doamna Olimpia? întrebă Florea cu vocea scăzută.

— Da. Vrea să rămână trei zile în capitală“.

Ei tăcură. Mergeau domol, cu ochii plecați. Cunoscuți treceau pe lângă ei, îi salutau. Târziu, după ce treceau, Ion Florea își ridică pălăria.

„Așadar dumneata vei conduce cancelaria tati“, zise Mărioara. „De asta una să știi că mă bucur foarte mult.

— Da, domnișoară. Și mă simt nespuse de onorat că domnul Grecu își pune atâta încredere în mine. Eu mă voi silii să nu-i pară rău.

— Știm înainte, domnule Florea, că d-ta vei conduce-o ca și când ar fi tata acasă“, zise Mărioara, și vocea ei părea că se deschide, se limpezește.

„Chiar așa nu voi putea, domnișoară. Domnul Grecu m'a chemat în două zile în biroul său, mi-a dat îndrumări, mi-a arătat felul cum dumnealui își conduce afacerile. Și, trebuie să-ți spun, eu încă n'am trecut print'ro cancelarie atât de bogată“. El tăcu și, pe-o clipă privi țintă înaintea sa.

„Așadar simți că iai o povară prea grea asupra d-tale? Pentru asta ești de-o vreme încoace așa de trist? Dumneata nu primești povara aceasta cu plăcere?“ Ea îi puse întrebările acestea, ținându-și asupra lui privirile albastre în cari tremurâ teama.

Ion Florea simți cum îi năvălește sângele în față. Ochii lui îi trimiteau fetei o mulțumire adâncă. Îi atinse mâna albă, ușor, mângâind-o.

„Așadar dumneata știi?

— Da. Mi-a spus tata“. Ea își plecă ochii și sânii i se înălțau des. Ajunseră în parc. Apucară pe-o cărare nisipită. Mânile lor se împreunară înfiorate. Mirosul verdeței, a tufișurilor, al ierbii plutea în aer ca o aromă. În restimpuri din tufișuri sbură repede o păsărică, sbârâind din aripioare, ascunzându-se îndată undeva aproape. Pe cărare, departe înainte, se vedea vreo pereche singuratică, plutind încet. Din depărtări veniau, risipindu-se prin aer glasuri arginții de clopoței. Chiar vreun behăit de oaie, vreun lătrat de câne. Îndată la capătul parcului se întindeau luncile, fânațele.

Ion Florea vedea, auzia toate acestea, simțea mânuța dulce a Mărioarei, și tristeța îi apăsă tot mai tare sufletul.

„Pentru ce să mergi dumneata chiar acum?“ zise el deodată. „Pentru ce să mă părăsești? E așa de frumoasă viața! Gândul că din seara asta n'o să vă mai văd mă doare adânc, mă înfricoșază!“ El tăcu. Din ochii lui de vultur țîșneau lumini metalice. Mărioara nu răspunse. Dar trupul ei curat, vergur, se cutremură. În ochii ei se adunară lacrimi. Florea, cum mergea, îi îmbrățișă ușor mijlocul. Pe-o clipă trupul tânăr al Mărioarei îi tremură la piept. Apoi d-șoara Grecu îi desfăcă încet brațul, și începă să râdă cutremurându-se toată.

„Așadar pălăria cea cu șinor verde avuse dreptate. Domnul Florea eră de-atunci îndrăgostit“. Fața ei întreagă lumină. Ea își sbici lacrimile cu batista. „Trebuie să te elimineze“, zise ea și începă să râdă din nou.

Ion Florea, atrăgând-o ușor voi să o sărute. Dar fata se feri, îi puse palma albă și moale pe gură: „Cum să nu! zise ea zâmbind ștregărește. Cine iubește așteaptă! Mai târziu, bădică Ioane“. Dar, la o cotitură a cărării, ea se oprî, ochii ei fugiră repede în toate părțile, apoi, astupându-i ochii cu palmele, îl sărută repede pe gură.

„Mi-e drag de tine, bădică. Mă lași să-ți zic bădică? Poate te iubesc de-atunci, din grădina internatului“.

Ion Florea o îmbrățișe ușor, apoi o lăsă. Merseră multă vreme tăcuți. Inserarea începă să cadă fumurie în depărtări. Cu cât creștea liniștea, șgomotele depărtate veniau tot mai clare prin aer.

Ei mergeau tăcuți. Părea că-și uitaseră unul de altul. Gustau mereu, simțeau în tot trupul, dulceața ce le-o lăsase sărutul pe buze. Li se părea că și aerul pe care-l respirau, în care se mișcau se îndulcise.

„Mai ești ș'acuma trist, bădică?“ întrebă Mărioara simțind că sufletul i-l umple o fericire, o liniște, o pace imensă.

— Sunt nespus de fericit, dragă. Totuși despărțirea noastră mă doare“. Incepă și el să-și simtă sufletul odihnit, să judece limpede.

„Dar, mă rog, nu domnul candidat Ion Florea a spus odată că domnișoara Grecu va deveni o artistă la pian?“ Mărioara îl întrebă strângându-și puțin buzele, făcându-i ciudă. Toată fața ei căpătă altă expresie. Ion Florea zâmbi.

„Da, am zis. Inșă atunci nu știam...“

— Ce nu știai?

— Nu știam că ai să mă iubești. Atunci vorbeam din admirație. Vorbiam ca să-mi satisfac, par'că, o ambiție a mea.

— Și acum bădica nu-i mai ambițios? Mărioara îl îngână mereu.

— Sunt, dragă. Numai cât acum ambiția aceasta mi-aș jertfi-o bucuros fericirii să te am mereu aproape, să te pot vedeă.

— Da, să mă vadă mereu domnul candidat, și pe urmă să nu mai aibă ce admiră în mine. Eu vreau, bădică, pentru mine să fii oricând hotărît să faci o prostie, să sari un zid de-a internatului. Să fii mereu „cu toane“. Deci, eu vreau să ajung o artistă la pian. Ți-e ciudă?“ Ea începă să-i bată în pumni. Pumnii aceia mici, albi îi gâdeleau par'că inima lui Ion Florea.

El se simți deodată foarte liniștit și împăcat cu gândul că Mărioara va însoți pe domnul Grecu. Iși zicea: fata asta e a mea

de-acum. Gândindu-mă la viitor, o să-mi treacă repede timpul.

Cărările în parc se încrucișau mereu. Ei apucau pe care le eșiă înainte. De sus, de prin tufișuri, adierile serii începeau să se coboare.

„Și cât vei rămâne la conservator?“ întrebă într'un târziu Florea.

„O să vedem, răspunse veselă Mărioara. Cât ar mai fi dispus bădica să aștepte?“ Ea-i zâmbi cu buzele tinere, arătându-i dinții albi, mărunți.

„Dac'ar fi după mine eu n'aș fi dispus să aștept nici o săptămână.“

— Intr'adevăr?

— Da, da, înzadar râzi.

— Atunci ar trebui să aștept eu, zise Mărioara.

— Și pentru ce?

— Bădicul meu e numai candidat. Va trebui întâi să-și facă censura. Va trebui să mă părăsească, și eu să rămân în așteptare, plângând în fiecare zi“. Ea se făcu că plânge. Iși ascunse obrăjiorii în palme, și suspină.

Ion Florea se simți deodată nespus de vesel. Toată supărarea îi trecuse. Dorul, setea de viață, de luptă îi umplu sufletul. Simțea că lângă Mărioara va birui orice greutăți în viață.

„Eu aș putea într'o săptămână să-mi iau censura“, zise el simțind o putere de muncă neobișnuită.

„Adecă ai putea să te supui la examen într'o săptămână. Și pe urmă să cazi. Nu, asta n'o vreau, răsé Mărioara.“

— Aș face examenul cu distincție, se încapățină Florea.

— Aș, nu te lăudă. Bădica totdeauna a fost modest și i-a stat bine. Tinerii se trudesco jumătăt' de an, un an, până reușesc la censură“. Ea se oprî, rupse o mlădiță tânără de scumpie, și începă să mângâie frunzele netede.

„Se poate că alții sunt așa, inșă eu fac excepție“, zise Florea, atingând și el cu mâna frunzele de scumpie.

„Așa ești de încrezut?“

— Da.

— De când?

— De când mă iubești. Sunt alt om! Da, simt o putere neobișnuită de muncă“, zise Florea apucându-i încet mâna.

„Aș vrea să-ți seamăn, zise Mărioara încet. Să pot termină până în August“.

Florea o învălui cu o privire de dragoste. Ii strânse încet mâna.

„Așadar până în August o să rămâi? Vezi, niciodată nu mi-ai spus de planurile ce le țeseși. Ar trebui să mă supăr“, zise Florea.

„Mă rog, și pentru ce să te superi? Când noi voiam ca avocatul doctor Ion Florea să aibă o nevăstuță artistă la pian!“ Mărioara îl învăluie c'o privire de adâncă fericire. Florea voi să o îmbrățișeze, însă ea să feră repede.

„N'am zis eu“, răsese ea fugind doi pași înaintea lui.

Ei începură acum să vorbească veseli ca doi prietini vechi. Vorbiau de viitor. De casa lor, de cancelarie, de muzică și petreceri. Vorbiau încet. Din când în când se auzia, picurând în liniștea serii, râsul argințiu al Mărioarei. Trecură pe-o cărare mai largă, străjuită de tei bătrâni. Pe aici se plimbă multă lume. Ei mergeau tot înainte, nevăzând pe nime, neauzind nimic.

Spre capătul cărării lumea se mai rărise. Conversațiile se auziau în urmă, la dreapta, la stânga, pe cărările ascunse de tufe.

Florea și domnișoara Grecu, șoptind mereu, ajunseră aproape de capătul parcului.

„Ce crezi, dragă, doamna Olimpia nu ne va pune piedeci?“ o întebă Florea, oprindu-se înaintea celui din urmă scaun.

„Mama?”

— Da, mi se pare că dânsa are alte principii după cari judecă lumea“.

Șezură pe scaun.

„Mama poate să aibă alte păreri. Nu știu nici eu. Pe mama o poți cunoaște foarte cu greu“, zise Mărioara. Vocea ei eră tristă. Inșă, adăugă ea, numai decât cu vocea limpede, „tata mi-a promis tot. Și tata se ține de cuvânt.“

— Dragă“, șopti Ion Florea, cuprinzându-i c'un braț mijlocelul. „Cât de fericiți o să fim! De-acum îmi pare că-i prea scurtă vieța“.

Mărioara nu răspunse. Un oftat ușor îi ridică sânii parfumați cu tinerete și feciorie. Ea îi desfăcū lin brațul lui Florea. Amândoi ascultau o doină, care începū să picure, de undeva aproape, în liniștea înserării și se tot îndepărtă. Părea că se pricepe din ea și mersul legănat al voinicului bătut de dor, care o cântă. Cântecul plutea înfiorat și dulce.

— Eu de-acasă dela noi
Te-am văzut dragă 'n război
Cum făceai cu mânil
Cum băteai cu brâglele.
Ș'atunci am gândit în mine:
Să fiu, dragă, lângă tine,
Doamne cât ar fi de bine!
Și să-ți fiu suveică 'n mână
Să mă porți o săptămână
Dintr'o mână 'ntr'altă mână.

— Eu de-acasă dela noi
Te-am văzut, bade, la boi,
Cum îi paști pe Mugurel
Numai singur, singurel.
Ș'atunci am gândit în mine:
Să fiu bade lângă tine,
Doamne, cât ar fi de bine
Și să-ți fiu o flueriță
Să mă pui tu la guriță.

Cuvintele se auziau limpede, distincte. Florea și domnișoara Grecu le ascultară cu înfiorare adâncă. Părea că văd însuși tablou zugrăvit în aceste versuri populare. Fata la război, voinicul cu boii pe Mugurel. Îi impresionă adânc delicateța simțirii din versurile acestea.

(Va urmă.)

Cântec de leagăn.

Surorei mele.

Dormi copile c'a 'nsărat
Și destul te-am legănat,
Doar ești viță de străin
De n'ai milă de-al meu chin.

Dac'ai fi viță de-a mea
Visele te-ar legănă,
Cântecele țî-ar doini
Brațele mi-ar odihni.

De-am trăi la noi în sat
Zâne țî-ar fi descântat
Apa 'n care te-am scăldat.

Culcă-mi-te 'n pătișor
Că și mama duce dor,
Și te-alină ca să crești,
Îți spune mama povești.

Dragostea când intră 'n joc
Trece prin apă și foc,
Flacărele se topesc
Și apele se 'ncălzesc.

Maria Cunțan.

Dări de seamă.

Dr. Gustave Le Bon: *Psihologia politică*. Paris, 1912.

Cine urmărește de aproape mișcările spiritului francez, va simți cum se accentuează tot mai mult curentul de regenerare morală și politică a Franței. E un curent puternic susținut de acțiunea literară și filozofică a câtorva intelectuali și care tinde să dea o nouă orientare vieții politice a poporului francez.

Pe deoparte, curentul acesta se razimă pe mișcarea naționalistă condusă de către Charles Maurras și Maurice Barrès, iar pe de altă parte pe propaganda stăruitoare a câtorva intelectuali izolați, între cari, în rândul întâi, trebuie să punem pe Gustave Le Bon. Întreaga viață a acestuia a fost închinată tendinții de-a izgoni anumite erori primejdioase din sânul societății franceze. Toate cărțile sale sunt clădite în jurul aceluiași convingeri pe care le-a apărât c'o stăruință necurmată.

În *Psihologia evoluției popoarelor*, care poate fi socotită ca cea mai desăvârșită evanghelie a naționalismului, sunt concentrate toate convingerile la care a ajuns Gustave Le Bon în urma experienței, observației și reflecției. Pe considerațiile cuprinse în această carte se razimă toate celelalte lucrări ale sale: *Psihologia mulțimilor*, *Psihologia socialismului*, *Psihologia educației și lucrarea de față*, *Psihologia politică*.

În primele pagini, autorul scoate în evidență necesitatea de a se pune bazele unei științe politice, pornind dela cunoașterea serioasă a fenomenelor sociale care caracterizează vremurile de azi. O formulare a regulilor de-a guvernă societățile se impune mai ales astăzi când viața socială ni se înfățișează din ce în ce mai complicată sub năvala nouilor necesități economice determinate de progresele științifice și industriale. Arta de a guvernă oamenii ar trebui să se razime pe cunoașterea adâncă a psihologiei individuale, a psihologiei mulțimilor și a psihologiei raselor. Fără această cunoaștere, oamenii politici se vor găsi mereu desorientați în fața nouilor probleme care se perândă pe dinaintea lor și vor săvârși erori ale căror consecințe se vor răstrânge asupra generației viitoare.

Viața politică, zice autorul, e o adaptare a sentimentelor omului la mediul înconjurător. Sentimentele omului însă se transformă foarte încet, în vreme ce mediul modern evoluează uimitor de repede în virtutea progreselor neîncetate ale științei și ale industriei.

Așa fiind, adaptarea devine anevoioasă și dă naștere la desordine socială și la desorientare a minților. A stabili prin urmare un acord între sufletul omenesc și între feluritele necesități ale vieții moderne e, fără îndoială, marea problemă a zilelor noastre, a căror notă caracteristică o constituie înlocuirea puterii regilor și a legilor prin puterea hotărâtoare a factorilor economici, pe deoparte, iar pe de alta, accentuarea progresivă a relațiilor dintre popoare. În fața necru-

țatoarelor necesități economice, s'au născut o mulțime de alte necesități de ordine morală prin acțiunea eronată a unor anumiți teoreticieni politici cari susțin că societățile omenești se pot transformă prin planuri și prin reforme dictate de rațiunea pură. Ori, concluziunile științei contemporane ne învață că sufletul unui popor nu se poate transformă prin instituții și prin legi, că instituțiile sunt numai vestmântul exterior al unui suflet național la închegarea căruia a lucrat o succesiune de veacuri și că legile cu adevărat folositoare trebuie să ni se înfățișeze ca o sancțiune a unor realități sufletești elaborate prin acțiunea trainică a trecutului istoric. Nu se poate, prin urmare, o eroare mai primejdioasă decât credința socialistilor că fericirea societăților se poate realiza printr'o simplă schimbare de instituții și printr'o necurmată votare de legi. De câțiva ani, zice G. Le Bon, Franța nu e guvernată decât sub influența dominantă a fricii. Agitațiunile masselor uvriere, determinate de cele mai greșite credințe, exercită asupra guvernelor o teroare continuă. Numai sub imboldul fricii, parlamentul legiferează mereu în profitul unei singure categorii sociale. Mai ales la popoarele latine, statul e considerat astăzi ca o divinitate căreia toate partidele și toate clasele îi cer să intervină în afacerile lor. Etatismul e un fel de religie națională a popoarelor latine. Statul trebuie să administreze totul, să fabrice totul, să conducă totul și să cruțe pe cetățeni de orice sforțare individuală. De aceea, nicăiri, ca la popoarele latine, socialismul colectivist nu are un teren mai priincios, pentru că Etatismul duce neapărat la desorganizarea puterilor morale ale unei societăți. Șovăind în fiecare clipă, legiferând la voia întâmplării sub amenințările masselor populare, persecutând anumite categorii sociale, călcând în picioare o sumă de credințe și de interese și nesocotind cele mai elementare adevăruri psihologice, statul va sfârși prin a deveni insuportabil.

Tot ceace dirijează statul, intră în mod firesc în domeniul funcționarismului unde responsabilitățile se găesc împărțite între mii și mii de funcționari. Tendința tot mai pronunțată de-a însărcina statul cu conducerea tuturor intereselor noastre a dat naștere funcționarismului, una dintre cele mai apăsătoare plăgi ale vieții de azi. Funcționarul e el însuși un potențat și are credința că întreaga viață a unei națiuni purcede dela el. Așa se și explică agitațiunile revoluționare ale funcționarilor francezi, cum a fost de pildă greva recentă a funcționarilor dela poște, față de care guvernul a avut o atitudine lipsită cu desăvârșire de prudență și de prevedere.

O altă eroare primejdioasă e credința că războiul dintre națiuni poate fi înlăturat și că prin urmare se va putea realiza o pace universală. E o eroare izvoită din necunoașterea sau din nesocotirea unor adevăruri istorice și psihologice evidente. Orice civilizație este războinică. Istoria nu cunoaște nici un popor

potolit care să fi jucat totuși un rol însemnat în omenire. Un instinct natural împinge pe cei tari să distrugă pe cei mai slabi. Desvoltarea civilizației nu poate să aducă înlăturarea războiului. Deosebirile dintre rase sunt așa de profunde, încât niciodată nu vom putea să îndreptăm pe drumul frăției desăvârșite structuri sufletești deosebite. Cu cât civilizația se sporește, cu atât și popoarele devin mai conștiente de deosebirile sufletești care le despart. Civilizația se realizează prin reliefația diferențelor și nici decum printr'o nivelare progresivă.

O frăție a raselor nu e posibilă decât printr'o ignorare reciprocă. Ori, apropierea lor prin desvoltarea uriașă a mijloacelor de comunicație duce neapărat la o cunoaștere reciprocă și deci la o intensificare a antipatiilor dintre popoare. Numai așa se explică mișcarea tot mai accentuată a diferitelor națiuni împotriva năpădirii elementelor străine. E o mișcare de apărare care se impune în ciuda tuturor umanitariștilor și care se razimă pe convingerea profundă că influența preponderantă a elementelor străine e disolvantă cel mai sigur al existenței unui stat, întrucât ea răpește unui popor ceea ce are el mai de preț: sufletul lui național.

Realizarea unei păci universale ar însemna stângerea oricărei civilizații. Ravagiile pe care le aduce războiul sunt cu mult mai pe jos de foloasele care se leagă de existența lui. Cel dintâi folosește formarea unui suflet național, pentru că nici un popor, neavând suflet național, nu poate să ajungă creator de cultură și de civilizație. Și din biruință și din înfrângere, sufletul național câștigă putere și avânt. Caracterul popoarelor nu se întărește decât prin războiu. Regimul militar e astăzi singurul mijloc mai eficace de-a lupta împotriva elementelor de desorganizare sufletească: anarhismul, socialismul, umanitarismul. Războaiele, prin urmare, trebuiesc privite ca mijloace de stimulare morală, întrucât existența lor ține mereu trează energia națională a popoarelor.

Dispărând grija de războiu, popoarele ar cădea în cea mai adâncă somnolență și ar ajunge repede în halul acela sufleteș în care cultura și civilizația sunt condamnate să piară. Cei mai primejdioși dușmani ai unei națiuni, prin urmare, sunt umanitariștii cari contribue la distrugerea spiritului militar.

Una din cauzele de seamă care au transformat sufletul francez într'un teren prielnic pentru înrădăcinarea celor mai funeste erori trebuie căutată în influențele dezastroase ale învățământului universitar. Universitatea franceză, pornind dela metode cu desăvârșire eronate, crează numai declassați, revoltați și flecari cari alimentează curentul de anarhie socială. Educația franceză nu e în stare să intensifice însușirile de caracter care alcătuiesc adevărata valoare a unui om în lupta vieții, întrucât este o educație răzimată numai pe manuale și pe disprețul marilor necesități ale vieții naționale. De aceea, produsele intelectuale ale Universității franceze ajung să alimenteze mișcarea socialismului revoluționar. Universitatea a sădit în suflete credința greșită că valoarea unui om o determină diploma sa. Jos de tot, stă bacalaureatul; la

mijloc, licențiatul; iar sus, doctorul. Posesorii de diplome se cred de-o esență cu desăvârșire superioară. Ajungând în vîieță însă, ei văd că oamenii se apreciază și se clasează după alte merite decât acelea prin care se capătă o diplomă universitară.

De aci ura înverșunată a acestor declassați intelectuali împotriva unei societăți care nu vrea să se închine înaintea posesorilor de diplome.

O altă eroare care bântuc cu furie spiritul societății franceze e prăpastia dintre elită și dintre mulțime, — prăpastie creată sub înrăurirea teoriilor egalitare. E o problemă aceasta care trebuie deslegată prin observarea strictă a realităților și a adevărilor psihologice. Cea mai evidentă notă caracteristică a civilizației de azi e diferențierea progresivă a inteligențelor și deci a situațiunilor sociale.

Desvoltarea enormă a tehnicei cere astăzi cunoștințe teoretice și practice așa de vaste, spirit de întreprindere așa de îndrăzneț, voință așa de puternică și judecată așa de sigură, încât numai oamenii înzestrați din belșug izbutesc să țină piept necesităților aspre ale vieții moderne. Niciodată însemnătatea superiorilor n'au fost mai vădită ca acum. Civilizația modernă nu poate trăi mai departe decât răzîmându-se pe elită.

Pe de altă parte, evoluția vieții politice dă din ce în ce mai mult mulțimilor dreptul de-a guvernă prin reprezentanții lor. Dacă mulțimile ar ști să-și manifeste voința lor prin mijlocirea oamenilor într'adevăr superiori, atunci problema ar fi repede rezolvată. Cine cunoaște însă psihologia mulțimilor, acela știe că dirigitorii mulțimii sunt totdeauna politicieni ordinari plămădiți din cel mai inferior aluat. Acești politicieni lipsiți de scrupule n'au alt rol decât acela de-a sămăna iluzii și fantazii în sufletul credul și entuziast al mulțimilor. Se impune, prin urmare, ca elita să-și îndrepte privirile asupra mulțimilor de jos, smulgând din sufletul lor toate iluziile care dau naștere la ură și la desagregare socială și luptând din răsputeri pentru înlăturarea politicianilor.

În celelalte capitole, autorul înfățișează partea himerică din acțiunea socialistă și explică psihologicește triumful crescând al acestei acțiuni. Arată apoi conflictul tot mai accentuat dintre socialism și sindicalism, precum și primejdia care se leagă de evoluția anarhică a mișcării sindicaliste. Iar, în ultimele capitole, autorul descrie în linii izbitoare anarhia mintală și socială în care se sbate astăzi organismul francez. Curente anti-patriotice, greve de lucrători care aduc dezastre economice, revolte de funcționari care sporesc desordinea, Universități cari nu-și orientează acțiunea în vederea necesităților naționale și guverne terorizate mereu de amenințările socialiste, lipsite de prevedere și incapabile să întroneze ordinea socială, — iată aspectul general al Franței contemporane. Față de această anarhie disolvantă, se impune o acțiune de apărare socială, care să înfigă în spirite adevărul că un popor nu poate să trăiască fără armată, fără ierarhie, fără respectul principiului autorității și fără disciplină

mentală. Când disprețul de lege e în vigoare, când principiul autorității este înlăturat și când toate disciplinele cari fac puterea unei civilizații sunt călcate în picioare, atunci prăbușirea unei societăți e apropiată.

Iată cuprinsul acestei cărți, în ale cărei aproape patru sute de pagini sunt presărate, în propoziții scurte, cu caracter aforistic, observații și adevăruri de-o însemnătate superioară. Și toate lucrurile acestea le spune un om care toată viața lui a stat la o parte, observând riguros diferitele fenomene sociale. Iar noi, cari ținem cu orice preț să mergem în toate alături de Franța, suntem datori să cunoaștem aceste

incercări cari țin să regenereze organismul francez îmbibat de cele mai distrugătoare otrăvuri. Și asta cu atât mai mult, cu cât G. Le Bon ne dovedește, cât se poate de convingător, că toate rătăcirile și păcatele acestea sunt în strânsă legătură cu caracterul popoarelor latine.

Intr'un Nr. viitor, voi înfățișa cuprinsul unei alte cărți, din care se va vedea că și alții intelectuali francezi au început să vadă, tot așa de clar ca și G. Le Bon, erorile cari rod temelile morale ale organismului francez. E vorba de cartea lui C. Colson, *Organism economic și desordine socială*.

D. Tomescu.

Cronici.

Științe.

Muzeul filetic din Iena.¹⁾

Teoriile descendenței și a transformismului, stabilite de Lamarck și Darwin, dezvoltate și amplificate mai târziu de Wallace, Haeckel, Huxley, Lyell, Müller, Vogt, Weismann, Naegeli, cât de tinere, sunt pe atât de însemnate. Au revoluționat nu numai științele biologice (Zoologie, Botanică, Antropologie), ci au deschis orizonturi de tot nouă Medicinii și Sociologiei. Mai ales cea din urmă arată de prezent puternice inclinațiuni spre Biologie. Teoriile lui Darwin despre selecțiunea naturală și studiile învățatului călugăr Mendel despre ereditate au pentru sociolog o însemnătate foarte mare. Forel („Die sexuelle Frage“) și Schallmeyer („Nationalbiologie“) sunt cei mai însemnați propagatori ai sociologiei biologice.

Însemnătatea biologiei moderne pentru omenime pretinde o intensă popularizare a ei. Azi există în Germania mai multe societăți mari (de ex. „Kosmos“, cu 100.000 membri), cari au de scop popularizarea științelor naturale. Asemenea instituțiuni sunt și în Franța, Anglia, etc. Scopul lor și-l ajung prin reviste admirabil redactate, prelegeri, excursii și călătorii. În 1904 s'a născut în Iena ideea de a înființa un muzeu de popularizare, pus în serviciul ideii evoluționiste. În decurs de 8 ani s'au adunat 400.000 mărci. Încă în 1908 s'a putut inaugura localul muzeului. În 29 Maiu 1912 s'a deschis cu mare solemnitate expoziția. Sufletul și inițiatorul acestui muzeu e E. Haeckel, nestorul biologilor germani, renumitul propagator al darvinismului și mult combătutul filozof materialist. Afară de aceea, că a jertfit bani, timp și muncă pentru muzeu, numai personalității sale, atât

de populare în Germania, e a se mulțumi, că în 8 ani de zile s'a adunat formidabila sumă de 400.000 mărci. Pe lângă contribuțiile însemnate a unor domnitori germani și a multor bogătați, cele mai mari sume au încurs dela clasele mai puțin bogate: dascăli, lucrători, mici comercianți, din toate statele germane, precum și din colonii. Din Iena ca și din China au venit parale.

Cine a vizitat vreodată muzeul imperial din Viena, și-a putut da seamă, cât de greu este pentru nespecialist să profite ceva din cele văzute. Cu greu se poate obișnui omul fără cunoștințe speciale cu aglomerația de material, aranjat după sisteme măiestrite și învechite. În privința aranjamentului muzeului filetic e merit să revoluționeze sistemele vechi, după cari sunt întocmite muzeele de științe naturale. Precum în Zoologie Sistematica a devenit numai o știință auxiliară a Biologiei generale, astfel și muzeele, — sistematice până acuma, — trebuie să adopteze sistemul biologic. O altă îmbunătățire introdusă în muzeul filetic, sunt tablele și chipurile de lângă obiectele expuse, prin cari se explică la înțelesul tuturor particularitățile și însemnătatea lor. Toate obiectele expuse servesc unui singur scop: demonstrării teoriilor Biologiei moderne.¹⁾

Edificiul muzeului e impozant și cu mult gust. Toate ornamentele sunt stilizate după ilustrații de vietăți (mai ales microscopice), descoperite de Haeckel și publicate de dânsul în „Kunstformen der Natur“. În vestibul sunt două vitrine, aranjate de însuși Haeckel; în una e un grup de galițe, rasele și variațiunile cele mai importante; în alta o familie de șimpanzi. În trei încăperi mari și o odăiță mai mică, bogate în lumină,

¹⁾ Noi Românii putem fi mândri, că muzeul zoologic din București, întocmit de d-l Antipa, este unul dintre primele muzee, care împlinește condițiunile moderne. Noi nici nu știm prețul acest giuvaer, pe care deunăzi mi l-a lădat un German. D-l Antipa a trimes, — dupăcum am auzit, — și niște prețioase preparate muzeului filetic.

¹⁾ Phyletisches Museum. (Museum für Entwicklungsgeschichte.) Filogenia, știința despre dezvoltarea organismelor, a familiilor, claselor și tipurilor vietăților.

se află obiectele expuse. Mai bătaoare la ochi, — și mai însemnate pentru vizitatori, — sunt vitrinele cari conțin obiecte relativ la descendența omului, rasele sale, la embriologie și ereditatea defectelor și abnormităților. Acestea, pe lângă valoare științifică, sunt și din punct de vedere sociologic neprețuite. Alte vitrine demonstrează, — între multe altele, — variațiunile, mendelismul, legea biogenetică, hermafroditismul și selecțiunea naturală. Dintre cele mai prețioase obiecte amintim cel mai mare și frumos goril, care se află preparat în Europa.

Muzeul mai posedă laboratorii, o arhivă filetică și o bibliotecă. În strânsă legătură stă cu institutul „zoologic și pentru studiarea eredității“ al universității, primul de felul său în Germania și celebru prin lucrările, cari s'au săvârșit în el. Directorul muzeului e, — după ce s'a retras Haeckel, — profesorul Plate, asistat de prof. Meisenheimer, două celebrități a științei germane.

Uimitor pare a fi pentru nespecialist, că, pe când toate preparatele din muzeu au costat numai 21.000 mărci, prețul dulapurilor și vitrinelor e aproape dublu, 37.000 mărci. Lucrul se explică astfel: Dulapurile sunt foarte scumpe, deoarece trebuiesc executate cu cea mai mare exactitate, să fie hermetice. Preparatele au fost în mare parte donate (cum sunt cele dela d-l Antipa, gorill-ul dela prof. Schmidt, Leipzig), celelalte sunt pregătite mai ales în institutul zoologic al universității.

Unic și admirabil e muzeul acesta, nu numai pentru oameni de știință. Din toate părțile pelerinează publicul să-l vadă.

În 1 August se deschid în Iena cursurile de vară, cari țin 14 zile. Fiind traiul în acest oraș foarte ieftin, nu ar fi rău dacă studenți de-ai noștri s'ar avântă până aci s'audă pe oamenii cei mai renumiți din Germania și să vadă un oraș german inzestrat cu o tradiție grandioasă și cu neîntrecute instituțiuni științifice.

M.

Literatură.

Scrisoare.

M'ai întrebat, unde voiu petrece lunile de vară? Stau nehotărâtă între două drumuri. Săliștea, cu farmecul poveștilor și cântecelor ei, cu sălbătăcimea „Netedului“, cu cărările umbroase ce duc la apa „mântuitoare“ dela „fântâna Foltei“ nu mă mai atrage. Mi-e groază de casa cu grinzi prin care în nopți furtunoase străbătea vântul. Mă împiedec de pragul ei necioplît și de bolovanii din curte pe care îmi plăcea altădată să șed ascultând atâtea izbucniri de iubire adevărată ori de durere poetică ce-mi spuneau cântecel vecinelor mele. Să nu înțelegi greșit aceste cuvinte, nu m'am domnit, dar la ce să te chinui toată viața pentru un ideal? Ca să-și bată joc de resignarea ta, copiii fericirei!

Ce e drept ai putea duce și la Săliște viață mai

plăcută. În târg stau rând casele frumoase. Ce mă leagă de acest loc?

Amințirile!

De altă parte Avrigul:

Îți mai aduci aminte acum doi ani, într'o după-amează frumoasă din luna Iunie ai venit cu un prieten al dumitale la Avrig.

Când v'am văzut, stând în umbra halei, nu-mi puteam crede ochilor. Am coborît împreună terasele parcului spre promenada de cipreși și ne-am odihnit la răspântia grădinei pe o laviță învechită la umbra teilor bătrâni, îmi pareă că visez.

Din Avrig ți-am trimis cele dintâi Note de drum completate acum un an la Abbazia. Ce frumos a fost în Abbazia și totuși m'am simțit părăsită:

Ce taină e sufletul omului, părăsită, la Abbazia, unde m'a condus și m'a scutit toată vremea mâna prietinie. Acum sunt părăsită și n'o mai simt. Ce simt acum e un fel de neliniște dureroasă ca o amăgire, ca o neîncredere, nu-mi pot da seamă de unde vine.

Îmi aduc aminte de foi ce zac uitate undeva și nu mai cred, nu mai pot crede în mântuirea lor!

În clipa aceasta îmi pare că-ți văd ochii țintiți întrebători și mirați asupra mea. E o umbră de durere în privirea lor rece. Lacrămi mântuitoare bine-ași venit!

Îți mulțumesc că nu te-ai supărat pe mine.

„Mă înțelegi așa de bine“ după cum însuși mi-ai spus.

Ferice de iedera ce răsare în apropierea copacului, vlăstarele ei vor află sprijinul dorit. Vai de aceea care să târește pe loc pustiu și pietros, furtunile-o frâng, pietrișul o acopere și trecătorii o calcă în picioare.

Dar să ne reîntoarcem la Avrig.

Mă văd pelerinând dela gară spre castel. Lângă colina pe care stă biserica românească mă opresc. Mă apropiu de poarta cea cu gratii de fier a cimiterului ce o încunjură și mergând îmi pare că umbra albă a unui moșneag merge alături cu mine. Se oprește ca și mine lângă intrare de-mi arată cu dreapta tremurândă crucea de marmoră roșie ce luminează prin verdeța pomilor colo la mormântul lui George Lazar. Mă prind cu mâinile de gratiile porții, mă uit împrejur; îmi aduc aminte că avem 3 Iulie azi. Iarși amintirile!

Cu sforțarea puterilor din urmă venise tata în acea zi la mine, să mă scoată din Sanator, să mă ducă la Săliște pe plaiurile despre care scrisesem versurile:

Aici mă simt acasă
Aici aș vrea să mor,
Răsunetul să-mi cânte
Și glasul codrilor.

Cine știe ce dor m'a cutremurat în clipa când am scris acele versuri. Dor pribeag ca toate bucuriile și durerile sufletului nostru. Mi-e dor de mormântul tatii, mă duc la Săliște.

Maria Cunțan.

Însemnări.

† *Caragiale... Încetarea din viață a maestrului Caragiale ne-a sfâșiat sufletul de durere. Îl știam senin și vesel ca pe-un zău, care cu inteligența lui scâlpărătoare luminează și trezește la vieță sufletele ce le întâlnește 'n cale. În Ianuarie, împlinind șase zeci de ani, îi uram, cu deplină încredere, bătrânețe spornice, căci cunoșteam vioiciunea tinerească a sufletului său mare. Ne închipuam că un om ca dânsul va trăi, ca 'n poveste, o vieță pământeană fără bătrânețe și fără de moarte, căci ni se părea o ființă pogorâtă din sfere supraomenești. Vestea morții lui ne-a surprins ca prăbușirea unei împărății a gândirii.*

În numărul viitor vom reveni asupra vieții și activității maestrului ce ne-a părăsit...

⊗

Teoria evoluției. Într'un număr trecut am pomenit de însușirile de cugetător ale scriitorului Brătescu-Voinești. Acum primim la redacție o broșurică intitulată „Pe marginea cărților“, care conține cuvântarea ce-a ținut-o la congresul „Asociației române pentru înaintarea și răspândirea științelor“. Din această broșură reproducem un pasagiu ce resumă teoria evoluției.

„... la lumina acestei teorii, dacă privim viața desfășurată până acum pe pământul nostru, constatăm două lucruri. întâi, îmbrățișând cu privirea întregul arbore al vieții, vedem o imensitate de forme de viețuitoare, provenită din incalculabilul număr de împrejurări prin care au trecut, de înrăuriri la care au fost supuse, de condiții la care au trebuit să se adapteze. Din acest punct de vedere, viața fiecărei ființe, de pe orice treaptă a evoluției, ne apare ca o luptă, activă de ambele părți, între o putere lăuntrică individului și agenți externi lui, pentru menținerea unui echilibru instabil. Atâta vreme, cât puterea lăuntrică birue acțiunea distrugătoare a agenților externi, atâta vreme individul trăiește, crește, se reproduce; îndată ce echilibrul se strică prin înfrângerea puterii lăuntrice, încetează de a mai trăi.

Aceasta ar fi definiția vieții individuale, ce se poartă oricărei vietăți, fie ea amibă, pește, pasăre, om.

Dacă însă privim viața dealungul trunchiului arborelui ei, dacă ținem seamă de ordinea în care viețuitoarele s'au succedat, dela monera primitivă până la om, atunci vedem, că evoluția vieții a parcurs un drum, din care toate perturbările cosmice, toate cataclismele, toată absurditatea hazardului n'au putut s'o abată.

În adevăr, partea cea mai interesantă și mai vrednică de minunare a evoluției nu constă în imensa diversificare a vietăților, ci în aceea, că în drumul ce duce dela amibă la om, urmașii primelor vietăți, în care nu se petreceau decât reacțiuni chimice, încep să capete simțire și simțuri, că aceste simțuri se perfecționează neconținut din generație în generație, — că îndărătul lor se formează memoria în care se adună

impresiile căpătate de simțuri, — peste simțire și memoriei se ivește conștiința și rațiunea, care coordonează impresiile, care controlează simțurile supuse la iluzii — și care mai târziu va descoperi microscop, telescop, telefon, microfon, atâtea mijloace de prelungirea simțurilor.

Negreșit, nu toate ființele care alcătuiesc flora și fauna pământului, au parcurs același drum. Unele au rămas staționare, altele au evoluat numai în parte; pe alocurea evoluția a mers în sens regresiv, cum s'a întâmplat de pildă cu viețuitoarele cari compun fauna cavelnelor. Dar precum constatăm că un fluviu curge către mare, cu toate că apa lui pe alocurea se filtrează în pământ, ici rămâne stătătoare, dincolo se 'ntoarce înapoi; tot așa constatăm că în mijlocul curentului vieții, dealungul lanțului vieții, care duce dela prima viețuitoare la om, deosebirea dela inel la inel a fost un spor neconținut al puterii de cunoaștere, prin căpătare de simțuri din ce în ce mai bune, prin căpătare de conștiință și în sfârșit de rațiune.

La oricare moment al evoluției vieții am privi viețuitoarele, puterea lor lăuntrică birue puterea agenților externi. Instinctul e o lampă care luminează îndeajuns calea pe care trebuie să meargă o ființă pentru propășirea ei și a speței. Dovadă sunt atâtea specii care au variat prea puțin decum erau în epoci geologice îndepărtate. Și totuși, la fiecare moment al evoluției, natura pare nesatisfăcută de forma de viață pe care a realizat-o, și pe aleea principală a vieții care duce dela întâia viețuitoare la om, ceea ce diferențiază noua formă de viață pe care o produce de cea precedentă, e un spor de simțire și de putere de cunoaștere“.

⊗

Martirii din Orade. E vorba despre teologii din Oradea-mare, cari au fost ridicați până 'n slava cerului de toată obștea românească pentru îndrăzneala ce-au avut de-aș apăra limba cu prețul carierii lor. Mărturisim, că ne-a impresionat și pe noi gestul demn al acestor fineri, în cari vedeam o manifestare a conștiinței naționale din adormitul Bihor. Ținuta teologilor orădani a fost o pildă frumoasă de naționalism, care a meritat să fie relevată cu entuziasm de presa noastră; tinerii au fost vrednici de cununa de martiri ce le-a împletit-o sufletul românesc de pretutindenii. Puteau să fie mândri de această cunună și erau dator să o poarte cu toții, dovedind, că fapta lor a purces dintr'o conștiință ce nu se lasă a fi călcată în picioare. Dar câțiva inși dintre acești martiri și-au smuls cununa ce le împodobeă tinerețele, s'au spălat cu isopul pocăinței umilitoare și s'au dus să cerșească iertarea străinilor ce-i izgonise din seminar. Cei câțiva rătăciți nu și-au dat seamă, că prin această pocăire au surpat și nimbul celorlalți, că au dărâmat o nădejde și o credință ce incolțise în atâtea suflete. Se spune, că I. P. Sa episcopul Radu i-a îndemnat și sfătuit la acest act de umilire. Nu ne surprinde vestea, fiindcă nu e nouă. Regretăm, însă, că un păstor sufletesc al poporului nostru, care în vara trecută, la Blaj, se

cutremură declamând strofe din „Deșteaptă-te Române“, se pretează la asemenea interpretări a caracterului de bun creștin și bun român.

✻

Serbările din Blaj. Sub acest titlu a apărut de curând, la Blaj, un volum de peste 400 de pagini, în care se descriu pe larg serbările culturale din anul trecut, aranjate din prilejul jubileului de 50 de ani al „Asociațiunii“. Acest volum, care poartă subtitlul „o pagină din istoria noastră culturală“ e o oglindă credincioasă a forței noastre culturale ce s'a manifestat în cele trei zile aproape de Câmpul libertății. Merită să fie cetit în cercuri cât mai largi, căci în el se găsec pagini ce îndeamnă la muncă nouă și ce trezesc în suflet fiorul sfânt al entuziasmului. Volumul e alcătuit cu pricepere și împodobit cu numeroase ilustrații. Se vinde cu prețul de 3 cor. Îl recomandăm cu stăruință abonaților noștri.

✻

Foiletoane. Un nou volum al simpaticului scriitor Al. Ciura, apărut în editura institutului „Doina“ din Beiuș. Cuprinde câteva din foiletoanele talentatului povestitor publicate prin ziare. Adunarea lor în volum relevă și mai bine calitățile de foiletonist ale lui Ciura, care se distinge între scriitorii ardeleni mai tineri prin o vastă cultură clasică și prin o impresiabilitate fină.

✻

Școale primejdute. În excursia culturală ce-am făcut-o în Bicz, am observat și multele primejdii ce amenință școalele din Giurgeu. Aproape în fiecare sat, pe lângă școalele confesionale sunt și școale de stat, cari își întind din an în an mrejele maghiarizării asupra păstorilor români din creștetele Carpaților. În parochia Valea Jidanului, centrul comunei Bicz, școala confesională e strămtorată de două școale de stat. Calculul e bine făcut. După sugrumarea școalei din centru vor urma celelalte. În curând comuna se va legă printr'o șoseă de centrul săcuiesc Giurgeu-Sân-Miclăuș. Munții din împrejurimi, cari sunt izvorul de viață al Românilor, sunt săcuesti. Strămtorați economicește și culturalicește, Românii vor trebui să se maghiarizeze sau să-și iee lumea 'n cap. Atragem atențiunea Blajului asupra acestei primejdii, rugându-l să vină în ajutorul celor năpăstuiți până mai e vreme. (T.)

✻

Concertele Sașilor. Pe lângă multele scăderi, Sașii au o mare calitate, care merită să ne servească drept pildă: sunt iubitori de muzică. Concertele ce le aranjează reuniunile lor aici, în Sibiu, sunt adevărate sărbători artistice. În primăvară au jucat opera „Kuhreigen“ pe scena teatrului orășenesc cu un succes desăvârșit. I-am admirat și am simțit o părere de rău că noi în loc să progresăm, par'că dăm înapoi. Reuniunea noastră de muzică abiă a putut dà, la Rusalii, un concert. Vina o poartă bineînțeles numai publicul românesc, care pătimeste de o indiferență îngrijitoare. Nu se poate spune că n'am aveă puteri, fiindcă cântărețele noastre sunt căutate chiar și de Sași. La ultimul concert al reuniunii de muzică săsești a cântat, de pildă, și d-na Veturia Triteanu, care a fascinat imensul public pricepător din „Gesellschaftshaus“. A cântat „Ah perfidio“

de Beethoven și în „Osterkantate“ de Max Bruch. Vocea d-nei Triteanu e de prisos să o mai lăudăm. E cunoscută și recunoscută. De astădată a stors admirația celor mai dificili ascultători. În vibrația vocii se coborise par'că fiorii primăverii cu toate trilurile ei de priveghetori.

✻

Adunarea generală a „Asociațiunii“ din acest an se va ține în Octomvrie la Sibiu. Deodată cu adunarea generală se va face desvălirea bustului G. Barițiu. Serbările culturale ce se vor aranja din acest prilej în Sibiu promit să fie dintre cele mai importante.

✻

Unul dintre distinșii profesori ai Seminarului Andreian din Sibiu, d-l Dr. Silviu Dragomir, publică și în broșură „Corespondența episcopului Gherasim Adamovici“ privitoare la mișcarea de emancipare a clerului și poporului românesc în anul 1791. Această corespondență, descoperită de d-l Dr. Silviu Dragomir în arhiva mitropolitană din Carloviț ne arată străduința episcopului Gherasim Adamovici pentru a creă o situație mai favorabilă clerului și poporului său. Cu ajutorul acestei corespondențe se pot stabili și rectifică câteva date privitoare la „Supplex libellus Valachorum“. Lucrarea d-lui Dragomir e temeinică și bine informată. Nu putem să-i fim decât mulțumitori că a reușit să arunce o rază de lumină asupra unei epoci importante a trecutului nostru.

✻

Domnul D. Munteanu — Râmnic, profesor, a făcut o faptă bună, adunând într'un volum diferite texte privitoare la Basarabia. Volumul a apărut în „Biblioteca școalei secundare“ și e destinat mai ales pentru școlari. Ar fi bine dacă direcțiunile liceelor noastre s'ar îngriji să se răspândească cât mai mult printre elevi. Cartea se poate ceti cu folos și de alți cărturari.

.....

Poșta redacției.

— *Manuscrisele nu se înapoiază.* —

M. C. Poeziile școlare nu ne par tocmai potrivite. Ubald. Multele neindemănări ale povestitorului începător ne împiedecă să vă împlinim dorința.

Celoralți: Nerepublicabile.

.....

Bibliografie.

D. Munteanu — Râmnic, *Pentru Basarabia* — culegere de texte privitoare la țara, trecutul, literatura și starea actuală a fraților basarabeni. Ploiești, 1912. Prețul: 1 leu.

Aviz.

Onorații noștri cetitori sunt rugați a-și regula cât mai curând plata abonamentului, ca să nu fim siliți a face pe altă cale încassarea sumelor ce ne datorează.

La 1 Iulie se începe abonamentul pe semestrul al doilea.

Administrația.